

М. Есип, ассист.
Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов

ОБРАЗ БОГА КАК ПРЕДИКАТОР СПОСОБОВ ПРЕОДОЛЕНИЯ ТРУДНОСТЕЙ

Показано, что образ Бога является предикатором выбора стратегий преодоления жизненных трудностей. Преобладание в воображении верующего человека образа любящего Бога связано со стремлением активно влиять на решение проблемной ситуации. Конструирование образа равнодушного Бога свидетельствует о том, что человек занимает пассивную позицию в ожидании того, что трудности исчезнут сами по себе. Если у индивида отсутствует четкое представление Бога, ему трудно определиться относительно выбора копинг-стратегий.

Ключевые слова: образ Бога, светские копинг-стратегии, религиозные копинг-стратегии, верующие.

M. Jesyp, Assistant
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

IMAGE OF GOD AS PREDICTOR OF COPING STRATEGIES

It has been clarified that the image of God predicts the choice of the strategy in overcoming difficulties in life. Believer's image of loving God is related to willingness actively influence resolving problems. By creating an image of indifferent God one shows that he/she is passive spectator in life, who expects problems to go away on their own. If one is not certain who God is for him/her then it gets much harder for them to choose coping-strategies.

Key words: image of God, secular coping-strategies, religious coping-strategies, believers.

УДК 159.923

Т. Завада, ассист.
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, Львів

ОСОБЛИВОСТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПЕРФЕКЦІОНІЗМУ ТА САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті досліджується проблема прагнення особистості до досконалості з позиції самоактуалізації та перфекціонізму. Піднято питання доцільності виокремлення категорії "нормальний" перфекціонізм, критерії якого практично ідентичні з критеріями "самоактуалізованих" людей за А. Маслоу. Також представлено результати емпіричного дослідження, в якому виявлено обернено пропорційний зв'язок між патологічним перфекціонізмом та самоактуалізацією особистості.

Ключові слова: перфекціонізм, "патологічний" перфекціонізм, "нормальний" перфекціонізм, самоактуалізація, самореалізація.

Починаючи із Стародавніх часів і закінчуючи сьогодні, людину завжди цікавили проблемами пізнання власного внутрішнього світу, розкриття своїх можливостей, розвиток внутрішніх якостей. Самоактуалізація (як потреба "самості" актуалізуватись) займає чільне місце в гуманістичній психології. Розкриваючи різні аспекти свого Я, людина тим самим забезпечує собі ефективне функціонування в суспільстві, внутрішню гармонію, психологічне благополуччя. Проте, самовдосконалення може набирати іноді й дисфункціонального значення, перетворюватись на погоню за власним ідеалом, проявляється у переконанні, що ідеал існує у його варто досягти. Такий феномен розкривається через концепт перфекціонізму.

Отже, **мета** дослідження полягає у вивченні особливостей взаємозв'язку перфекціонізму та самоактуалізації особистості.

Об'єкт – перфекціонізм як психологічний феномен.

Предмет – дослідження впливу перфекціонізму на процес самоактуалізації особистості.

Самоактуалізація – це внутрішнє прагнення людини якомога повніше розкрити свої можливості, здібності тощо. Суть самореалізації полягає не у цілковитій реалізації свого потенціалу (що практично не можливо), а лише тих сторін, які є найбільш значимими для людини. М. Фрідман вдало зауважує "потенціал – це лише початок, адже людина обирає лише одну річ, залишивши тисячу нереалізованими" [5].

Проблемами самоактуалізації особистості займалися як зарубіжні так і вітчизняні науковці. Зокрема, питання самоактуалізації висвітлені у працях А. Маслоу, Р. Мея, К. Роджерса, В. Франкла, Б. Г. Ананьєва, К. А. Абульханової-Славської, О. Г. Асмолова, І. Д. Бе-ха, Л. І. Божович, Л. С. Виготського, Г. С. Костюка, О. М. Леонтєва, С. Д. Максименка, С. Л. Рубінштейна, В. О. Татенка, Т. М. Титаренко та ін.

Найбільш повно даний концепт розробив А. Маслоу. Як вважає дослідник, самоактуалізація – найвища по-

треба особистості (відповідно до розробленої ним "ієрархії потреб"), що полягає у неперервній реалізації людиною на протязі всього життя своїх внутрішніх можливостей; відповідність своїй внутрішній природі – "людина має бути такою, якою вона може бути" [4]. А. Маслоу зауважує, що людська природа – неідеальна. І навіть "самоактуалізованим" людям притаманний егоїзм, депресія, гнів, страх тощо. Це важливе уточнення, адже, самоактуалізація – це вагомий фактор, що мотивує особистість до розкриття внутрішніх сторін свого Я, проте, це та вершина, яку людина ніколи не зможе досягти.

Подібним, на перший погляд, до поняття самоактуалізації, виступає концепт перфекціонізму. Загалом, під перфекціонізмом розуміють прагнення особистості до досконалості.

Одні дослідники розглядають перфекціонізм як чинник, що позитивно впливає на формування особистості (О. Артем'єва, С. Волкова, К. Дембровські, І. Малкіна-Пих, О. Савенков, Г. Чепурна), інші – як дисфункціональну особливість (Д. Берн, М. Холлендер, Р. Шафран, О. Соколова, Н. Гаранян, А. Холмогорова, Т. Юдєєва). В залежності від впливу, що здійснюється на людину, прийнято розрізняти нормальний та патологічний (або позитивний і негативний, функціональний і дисфункціональний, здоровий і хворобливий, нормальний і невротичний) перфекціонізм.

Розглянемо особливості *нормального перфекціонізму*, що виділяються науковцями.

Американський дослідник Д. Хамачек вперше запропонував виділяти різні види перфекціонізму. Як зауважує автор, особи з адаптивним перфекціонізмом встановлюють для себе високі стандарти, і є гнучкими у різних життєвих ситуаціях. Автор вважає, що нормальний перфекціонізм сприяє підвищенню самооцінки та задоволеності результатами діяльності, забезпечує лідерські якості, мотивацію для досягнення цілей, активність, високу працездатність, усвідомлення власних можливостей [7].

В. Паркер пов'язував здоровий перфекціонізм з сумлінністю (за моделлю "Великої п'ятірки") [8]. Згодом, з науковцем К. Адкінсом, вчений зазначає, що активний перфекціонізм стимулює до досягнень.

Російська дослідниця Н. Г. Гаранян виділяє такі особливості здорового перфекціонізму: високий рівень стандартів та домагань, диференційоване і точне сприйняття очікувань і вимог з боку інших людей, розвинена здатність до децентрації, реалістичні уявлення про діапазон людських можливостей, сприйняття можливого як успіху так і неуспіху, усвідомлення неминучості і корисності помилок, градуйовані уявлення про результати своєї діяльності, отримання задоволення від діяльності, надія на успіх, помірна стресостійкість в повсякденному житті, адаптивні тактики вибору помірно

важких цілей, помірна мобілізація копінг-ресурсів з переважанням активних копінг-стратегій [1].

А. А. Золотарьова зазначає, що "нормальний" перфекціонізм – це гармонійне прагнення особистості до досконалості, що не вступає в конфлікт з іншими мотивами людини. Основу нормального перфекціонізму склали такі параметри: "здатність отримувати задоволення", "здатність підвищувати самооцінку на основі досягнень", "надія на успіх, переживання легкого хвилювання, азарту", "легке входження в діяльність", "концентрація уваги на власних ресурсах" [2].

Якщо розібратись, то виділені науковцями критерії нормального перфекціонізму практично ідентичні тим критеріям, які виокремив А. Маслоу, описуючи "самоактуалізованих" особистостей. Проаналізуємо їх детальніше (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз деяких критеріїв самоактуалізованих осіб (за А. Маслоу) та "нормального" перфекціонізму

<i>Критерії самоактуалізованих особистостей за А. Маслоу</i>	<i>Критерії "нормального" перфекціонізму</i>
Ефективне сприйняття дійсності та здатність добре у ній орієнтуватися	Активна життєва позиція, впевненість в собі, стресостійкість (А. Золотарева); Здатність приймати життєві зміни і успішно орієнтуватись в життєвих ситуаціях (А. Золотарева); Позитивні майбутні очікування, прагнення до реалізації цілей (А. Золотарева); Диференційоване і точне сприйняття очікувань і вимог з боку інших людей (Н. Гаранян); Помірна мобілізація копінг-ресурсів з переважанням активних копінг-стратегій (Н. Гаранян); Адаптивні тактики вибору помірно важких цілей (Н. Гаранян); Зміна стандартів у відповідності з ситуацією (О. Кашина).
Прийняття (себе, інших, природи) такими, якими вони є	Переживання самототожності, визнання і прийняття власних ресурсів і обмежень (А. Золотарева); Готовність ризикувати при ймовірних невдачах (А. Золотарева); Сприйняття невдач як потенційних можливостей, пошук нових шляхів вирішення проблеми (А. Золотарева); Розвинена здатність до децентрації, реалістичні уявлення про діапазон людських можливостей (Н. Гаранян); Сприйняття можливого як успіху так і неуспіху, усвідомлення неминучості і корисності помилок (Н. Гаранян); Градуйовані уявлення про результати своєї діяльності (Н. Гаранян).
Спонтанність, простота, природність у вираженні думок і почуттів, незалежність у поглядах	Незалежність і орієнтація на власні стандарти, впевненість у можливості вибору життєвого шляху (А. Золотарева); Спокійне, проте скрупульозне ставлення до виконуваної діяльності (О. Кашина).
Воля і активність; Життєрадісність; Отримання задоволення від будь-якої діяльності	Переживання щастя, осмисленості та задоволеності життям (А. Золотарева); Особистісне зростання і почуття безперервного саморозвитку, самовдосконалення і реалізації свого потенціалу (А. Золотарева); Переживання наповненості енергією і життям (А. Золотарева); Здатність отримувати задоволення від діяльності (О. Кашина); Отримання задоволення від діяльності, надія на успіх, помірна стресостійкість в повсякденному житті (Н. Гаранян).
Ототожнення з людством – глибоке переживання єдності з іншими людьми.	Цілі досягаються задля добробуту суспільства (О. Кашина).

Отож, виділені характеристики "нормального" перфекціонізму та самоактуалізації відображають практично одну й ту ж суть у прагненні людини до досконалості. Виникає питання доцільності виділення поняття "нормального" перфекціонізму. Якщо його все ж варто виокремлювати, то даний концепт потребує додаткового теоретичного й емпіричного уточнення. Проте, в даній роботі не ставиться за мету виокремлення критеріїв "нормального" та "патологічного" перфекціонізму, а лише висвітлення проблеми.

Існує низка науковців, які вбачають в перфекціонізмі лише негативні сторони. Розглянемо особливості *патологічного перфекціонізму*.

Слід зазначити, що першопочатково, перфекціонізм розглядався тільки як патологічна адикція.

Д. Хамачек зауважує, що невротичні перфекціоністи встановлюють нереалістичні вимоги до своєї діяльності, а також переконані у неможливості здійснення помилок. Невротичний перфекціонізм породжується страхом

неуспіху [7]. Як наслідок, прагнення ідеалу перетворюється в аутодеструктивну поведінку:

- Розчарування від невдач сприяє виникненню психічних розладів (депресія, психосоматичні порушення, харчові та сексуальні розлади), зниженню самооцінки.
- Надмірна самокритика, почуття провини породжують незадоволення результатами діяльності.
- Максималізм, принцип "все або нічого" змушує відмовитись від багатьох справ. Страх невдачі примушує уникати ситуацій, де можуть виникнути помилки.
- Втрата часу через надмірну скрупульозність, дріб'язковість, увагу до деталей.

Н. Г. Гаранян, окрім орієнтації на високі результати діяльності, до структури перфекціонізму включає такі особливості: надмірна самокритика, поляризоване мислення в аспектах "все або нічого", фіксація на власних помилках, страх невдачі, відкладання справ на "потім" [1].

А. Б. Холмогорова та Н. Г. Гаранян виділяють дві форми патологічного перфекціонізму – нарцистичний та

обсесивно-компульсивний [6]. При нарцистичному перфекціонізмі домінує мотивація досягнення досконалості, отримання схвалення й захоплення на шкоду всім іншим мотивам. Він являє собою ядро особистості, тому відмова від нього тотожна відмові від власного Я. Нарцистичний перфекціоніст перетворює досягнення і визнання в головний сенс свого життя. Головна ознака нарцистичного перфекціонізму – відсутність інтересу до змісту діяльності, патологічна фіксація на її результатах і увазі зі сторони оточення. У мотиваційній сфері переважає один, надцінний мотив.

При обсесивно-компульсивному перфекціонізмі (більш простіша форма), ідеалізований образ Я не витісняє настільки всі інші мотиви й інтереси людини, як при нарцистичному. Такі люди зацікавлені не лише в результаті, а й в самій діяльності; акцент на досягненні пов'язаний з цінністю виконуваної роботи, а не лише з нав'язливою потребою викликати захоплення.

Російська дослідниця А. А. Золотарьова виділяє критерії патологічного перфекціонізму: "постійне незадоволення результатами діяльності", "надмірно високі стандарти й домагання", "демонстрація унікаючої поведінки", "концентрація уваги на власних недоліках", "діяльність під впливом страху неуспіху, тривоги, сорому й провини" [2].

Для того, аби виявити особливості взаємозв'язку патологічного перфекціонізму та самоактуалізації особистості, нами було також проведено емпіричне дослідження.

У дослідженні взяло участь 78 студентів Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Використано такі методики:

1. *Діагностика самоактуалізації особистості* (А. В. Лазукіна в адаптації Н. Ф. Каліної). Прагнення до самоактуалізації розкривається у методиці через такі фактори як: "орієнтація у часі", "цінності", "погляд на природу людини", "потреба в пізнанні", "креативність (прагнення до творчості)", "автономність", "спонтанність", "саморозуміння", "аутосимпатія", "контактність" та "гнучкість у спілкуванні".

2. *Опитувальник перфекціонізму* Н. Г. Гаранян, А. Б. Холмогорова, що діагностує патологічний перфекціонізм. Дослідники розглядають перфекціонізм як складний психологічний конструкт, що поєднує у собі такі компоненти: "надвисокі стандарти і домагання в очікуваних результатах діяльності", "порушення соціальних когніцій (приписування оточуючим людям надмірно високих очікувань)", "персоналізацію, що пов'язана з постійним порівнянням себе з оточуючими", "поляризоване мислення, за принципом – все або нічого", "фіксація на негативній інформації щодо результатів своєї діяльності".

Результати дослідження. На основі кореляційного аналізу встановлено, що більш людина переконана, що інші люди очікують від неї надвисоких результатів у виконуваних діяльності ($r = -0,32$), а також схильна постійно порівнювати свої досягнення з оточуючими ($r = -0,32$), то гірша в неї орієнтація у часі. Під орієнтацією у часі розуміється здатність особи жити теперішнім, не відкладати справи "на потім", не "втікаючи" у минуле. Ймовірно, що приписування оточуючим людям надмірно високих очікувань (як когнітивний параметр) взаємопов'язано з дитячим досвідом відповідати високим очікуванням батьків. Доведено, що формування перфекціонізму залежить від специфіки сімейного виховання. Надто вимогливі, критичні батьки є передумовою для розвитку даної проблеми. Власне, сформована модель сімейних взаємостосунків, коли батьки надто вимогливі й критичні, "віддзеркалюється" у дорослому досвіді взаємодії з іншими людьми.

При зростанні орієнтації на полюс найуспішніших у виконуваних діяльності ($r = -0,23$) – контактність особи

знижується. В даному випадку, коли йде мова про контактність, мається на увазі здатність до встановлення доброзичливих, стійких стосунків з іншими людьми, а не рівень комунікативних навичок. Іншими словами, перфекціоністам, які орієнтовані на найвищі стандарти та еталони в процесі життєдіяльності, важко встановлювати теплі, основані на довірі стосунки з людьми. Існує низка досліджень, що доводить руйнуючий вплив перфекціонізму на побудову гармонійних взаємостосунків з людьми, що може проявлятися у соціальній ізоляції, гострій конкуренції, заздрощах, ревнощах тощо (Р. Шафран, М. Якобі, О. Соколова, Н. Г. Гаранян, А. Б. Холмогорова, Т. Ю. Юдеева).

Результати кореляційного аналізу доводять, що вищий показник фіксації особистості на власних помилках та невдачах, то нижчі показники її аутономності ($r = -0,3$) та аутосимпатії ($r = -0,27$). Загалом, автономність та аутосимпатія в гуманістичній психології розглядаються як важливі показники психічного здоров'я особистості. Вони відображають незалежність, самостійність у судженнях, зрілість, усвідомлення позитивних сторін "Я-концепції", що забезпечує адекватну самооцінку і сприяє самоактуалізації. Ймовірно, що впевненість в собі, слабкість власного Я, низька самооцінка, недостатня особистісна зрілість унеможливають прийняття особою власних негативних сторін, що може породжувати важкі емоційні переживання, надмірну самокритику, психосоматичні розлади.

Що важливіший для особи життєвий принцип "все або нічого" – то менша потреба у пізнанні ($r = -0,23$). Під пізнавальними потребами А. Маслоу вбачав відкритість людини до нового досвіду, що не завжди пов'язано з задоволенням конкретних бажань. Таке пізнання не передбачає оцінок чи порівнянь, а цінування і сприйняття оточуючого середовища такого, яким воно є. Набуття досвіду людиною безумовно пов'язано з певними невдачами чи помилками. Для перфекціоністів будь-яка невдача переживається дуже гостро, вони не допускають помилок у власній діяльності; на їх думку, краще взагалі її не розпочинати, ніж припуститись невдачі. Така позиція не лише гальмує розкриття свого Я, а й деструктивно впливає на психологічне благополуччя людини.

У дослідженні було також виявлено, що вищий у особи загальний показник перфекціонізму, то нижчий показник орієнтації у часі ($r = -0,3$) та аутосимпатії ($r = -0,23$). Загалом, можемо зробити висновок, що параметри перфекціонізму обернено пропорційно взаємопов'язані з параметрами самоактуалізації особистості.

Отож, проведений теоретичний та практичний аналіз проблеми, дозволяє сформулювати такі **висновки**:

- В основі перфекціонізму і самоактуалізації лежить прагнення до досконалості. Проте, якщо самоактуалізація – безперервний процес розкриття людиною власних можливостей, що сприяє внутрішній гармонізації і ефективному функціонуванню в суспільстві, то перфекціонізм – дисфункціональна властивість особистості, яка полягає у переконанні, що досконалисть будь-якими способами варто досягнути (у всіх важливих для особи сферах життєдіяльності). Така позиція сприяє постійному незадоволенню результатами діяльності, пов'язана з самокритикою, залежністю від позитивної оцінки оточуючих людей.

- Критерії "нормального" перфекціонізму, що виділяються дослідниками, та критерії самоактуалізованих людей (А. Маслоу) практично ідентичні за своєю суттю, що потребує додаткового теоретичного та емпіричного вивчення.

- Патологічний перфекціонізм негативно впливає на актуалізацію особистістю свого внутрішнього потенціалу.

Список використаних джерел

1. Гаранян Н. Г. Перфекционизм и враждебность как личностные факторы депрессивных и тревожных расстройств: Автореф. дис. ... на получение наук. степени докт. психол. наук : спец. 19.00.04 "Медицинская психология" / Н. Г. Гаранян. – Москва, 2010. – 42 с.
2. Золотарева А. А. Диагностика индивидуальных различий перфекционизма личности : Автореф. дис. ... на получение наук. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.01 "Общая психология, психология личности, история психологии" / А. А. Золотарева. – Москва, 2012. – 25 с.
3. Кашина О. П. Проблема перфекционизма и нарциссизма в современном обществе / О. П. Кашина // Весник Нижегородского университета Н. И. Лобачевского. Серия "Социальные науки". – 2010. – № 2(18). – С. 41–46.
4. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
5. Фридман М. Роль філософії у гуманістичній психології / М. Фридман // Гуманістична психологія: Антологія в 3-х томах. Т. 2. – К. : Пульсари, 2005. – С. 89–99.
6. Холмогорова А. Б. Нарциссизм, перфекционизм и депрессия / А. Б. Холмогорова, Н. Г. Гаранян // Московский психотерапевтический журнал. – 2004. – № 4. – С. 18–35.
7. Hamachek D. Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism / D. Hamachek // Psychology. – 1978. – V. 15. – P. 27–33.
8. Parker W. D. Perfectionism and the gifted / W. D. Parker // Roepel Review. – 1985. – V. 17. – № 3. – P. 173–176.
9. Slaney R. A programmatic approach to measuring perfectionism: the almost perfect scales / R. Slaney, K. Rice, J. Ashby // Perfectionism : Theory, research and treatment. – Washington : Amer. Psychol. Assoc., 2002. – P. 63–89.
10. Slaney R. Perfectionism: Its measurement and career relevance / R. Slaney, J. Ashby, J. Trippi // Journal of Career Assessment. – 1995. – V. 3. – № 2. – P. 279–297.

1. Garanyan N. G. Perfectionism and hostility as personality factors of depressive and anxiety disorders : Abstract of doctoral thesis in Psychology. Speciality 19.00.04 "Medical Psychology" / N. G. Garanyan. – Moscow, 2010. – 42 p.
2. Zolotarev A. A. finding individual differences of personality makeovers: Abstract of Ph.D. thesis in Psychology. Speciality 19.00.01 "General psychology, personality psychology, history of psychology" / A. A. Zolotarev. – Moscow, 2012. – 25 p.
3. Kashin O. P. Problem of perfectionism and narcissism in modern society / O. P. Kashin // Bulletin of Lobachevsky University of Nizhny Novgorod. A series "Social Sciences." – 2010. – № 2(18). – P. 41–46.
4. Maslow A. Motivation and Personality / A. Maslow. – St. Petersburg : Eurasia, 1999. – 478 p.
5. Friedman M. The role of philosophy in humanistic psychology / M. Friedman // Humanistic Psychology: Anthology in 3 vols. – Vol. 2. – K. : Pulsars, 2005. – P. 89–99.
6. Kholmogorova A. B. Narcissism, perfectionism and depression / A. B. Kholmogorova, N. G. Garanyan // Moscow psychotherapeutic magazine. – 2004. – № 4. – P. 18–35.
7. Hamachek D. Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism / D. Hamachek // Psychology. – 1978. – V. 15. – P. 27–33.
8. Parker W. D. Perfectionism and the gifted / W. D. Parker // Roepel Review. – 1985. – V. 17. – № 3. – P. 173–176.
9. Slaney R. A programmatic approach to measuring perfectionism: the almost perfect scales / R. Slaney, K. Rice, J. Ashby // Perfectionism : Theory, research and treatment. – Washington : Amer. Psychol. Assoc., 2002. – P. 63–89.
10. Slaney R. Perfectionism: Its measurement and career relevance / R. Slaney, J. Ashby, J. Trippi // Journal of Career Assessment. – 1995. – V. 3. – № 2. – P. 279–297.

Надійшла до редколегії 10.12.13

Т. Завада, асист.

Львовский национальный медицинский университет имени Данила Галицкого, Львов

ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОСВЯЗИ ПЕРФЕКЦИОНИЗМА И САМОАКТУАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ

В статье исследуется проблема стремление личности к совершенству с позиции самоактуализации и перфекционизма. Поднят вопрос целесообразности выделения категории "нормальный" перфекционизм, критерии которого практически идентичны критериям "самоактуализированных" людей по А. Маслоу. Также представлены результаты эмпирического исследования, в котором обнаружена обратно пропорциональная связь между патологическим перфекционизмом и самоактуализацией личности.

Ключевые слова: перфекционизм, "патологический" перфекционизм, "нормальный" перфекционизм, самоактуализация, самореализация.

T. Zavada, assistant

Daniel Galician National Medical University of Lviv, Lviv

FEATURES AND INTERCONNECTION BETWEEN MAKEOVERS AND SELF-ACTUALIZATION

In this article problem of aspiration of person for thoroughness from position of self-actualization and perfectionism is investigated. It is discussed a possibility of severance of category "normal perfectionism", requirements of which are just the same as criteria of "self-actualized" persons according to A. Maslow. Also are presented the results of empirical research, which proves an existing of inversely proportional connection between perfectionism and self-actualization of individuality.

Key words: perfectionism, neurotic perfectionism, normal perfectionism, Self-actualization, Self-realization.

УДК 316.614

М. Козирева, студ.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

В даній статті розглядаються особливості соціалізації як такої, проблеми та особливості її проходження обдарованими дітьми. Нами було виділено та розглянуто основні проблеми соціалізації обдарованих дітей та проведено аналіз даних аспектів з метою розробки подальшого напрямку дослідження даної проблематики.

Ключові слова: особистість, соціалізація, обдарованість, комунікація, розвиток, суспільство, референта соціальна група, індивідуальний стиль діяльності.

Обдаровані діти – діти, які виявляють загальну або спеціальну обдарованість (до музики, малювання, математики тощо) [1]. Обдарованість діагностують за темпом розумового розвитку. Раніше інших можна виявити художню обдарованість дітей, в області науки швидше всього проявляється обдарованість до математики. Нерідкі випадки розбіжності між загальним розумовим розвитком дитини і вираженістю більш спеціальних здібностей. Становлення індивідуально-психологічних особливостей залежить від вроджених задатків, навколишнього середовища та від характеру діяльності [2, 3].

Особливості психічного розвитку яскраво проявляються в обдарованості, успішності. Отже, одна дитина

відразу запам'ятовує довгий вірш, інша – легко складає в розумі п'ятизначні числа, третя – висловлює думки, гідні філософа. Батьки і вчителі досить часто спостерігають прояви ранніх і яскравих здібностей, швидкий темп засвоєння знань, невичерпного в заняттях улюбленою справою [4].

Дитяча і шкільна обдарованість неодноразово ставала предметом дискусій науковців та вчителів. На одному з таких обговорень А. В. Петровський відзначав, що обдарованість дітей була завжди, але на тлі науково-технічних досягнень, інтелектуального, художнього та фізичного розвитку блиск "вундеркіндів" як би потьмянів, але яскраві прояви дитячої обдарованості як і